

Mise amerického viceprezidenta Wallace do Číny (21.–24. června 1944)

Aleš Skřivan st.

Nevyhlášená válka mezi Čínou a Japonskem probíhala od roku 1937,¹ Japonci během krátké doby obsadili klíčová centra na východě Číny a Čankajškova (Chiang Kai-shek; Jiang Jieshi)² nacionalistická vláda musela přesunout své centrum na západ, do Čchung-čchingu (Chongqing) v provincii S'-čchuan (Sichuan). Po Pearl Harboru a vypuknutí války v Tichomoří, probíhaly hlavní akce japonských ozbrojených sil mimo Čínu, teprve na počátku roku 1944 se Císařský hlavní stan rozhodl provést masivní operaci v Číně (krycí označení Iči-Go), jejímž cílem bylo plně ovládnout klíčovou železniční trať Peking (Beijing)–Chan-kchou (Hankou)–Kanton (Guangzhou), jejíž některé úseky dosud kontrolovaly nacionalistické jednotky, a dosáhnout hranice s okupovanou Francouzskou Indočínou. Druhým cílem této mohutné operace, jíž se účastnilo na 400 000 japonských vojáků,³ bylo obsazení leteckých základen v jihovýchodní Číně, z nichž startovaly americké letouny k náletům na Japonsko a útokům proti japonské námořní dopravě. První fázi operace (krycí označení Kogo) zahájili Japonci 17. dubna 1944 překročením Žluté řeky, ovládli trať Peking–Chan-kchou a čínský odpor v provincii Che-nan (Henan) se zhroutil. Druhá fáze (krycí označení Togo) začala 25. května 1944, kdy japonské jednotky překročily řeku Jang-c' (Yan-gzi) a postupovaly provincií Chu-nan (Hunan). Poté, co 18. června 1944 padlo strategicky významné město Čchang-ša, vznikl na čínské straně chaos, Japonci dobyli další významná centra a základny, bylo ohroženo i válečné hlavní město Čchung-čching. Po jistou dobu hrozilo zhroucení nacionalistického režimu, což by samozřejmě znamenalo oslabení spojeneckého válečného úsilí.

Ve Washingtonu došlo k rozhodnutí vyslat misi k Čankajškovi na jaře 1944. Úkolem viceprezidenta Wallace bylo vytvořit předpoklady ke zlepšení situace tím, že se měl mj. pokusit generalissima přimět k tomu, aby akceptoval ideu širší fronty proti

1 Čína formálně vyhlásila válku Japonsku až 9. prosince 1941.

2 Pro přepisy čínských jmen je používán český fonetický přepis, v případě prvního výskytu je v závorce uveden dnešní oficiální přepis v tzv. pinyinu.

3 Někteří badatelé uvádějí podstatně větší, ale méně pravděpodobný počet. Například Liu uvádí 620 000 mužů. LIU, Frederick F., *A Military History of Modern China 1924–1949*, Princeton 1949, s. 219.

Japoncům, v níž by participovali i čínští komunisté. Primárně nešlo o nějaké zásadní prosazování základní linie americké politiky, ale pouze o hledání východiska z kritické situace, jejíž možný dopad svým způsobem přerostl rámec Číny a měl obecnější význam pro Spojence.

Nejdůležitějšími osobnostmi doprovodu amerického státníka byly rada amerického velvyslanectví v Čchung-čchingu a pozdější ředitel Odboru pro záležitosti Dálného východu ve státním departmentu (Bureau of the Far Eastern Affairs) John Carter Vincent, John N. Hazard a proslulý znalec Číny Owen D. Lattimore, člen Úřadu pro válečné informace (Office for War Information). Mise cestovala do Číny přes Sovětský svaz a při této příležitosti americký velvyslanec v Moskvě William Averell Harriman podrobně informoval Wallaceho o výsledcích svých nedávných rozhovorů se Stalinem a Molotovem.⁴

Jednání v Čchung-čchingu probíhala ve dnech 21.–24. června 1944, tedy právě v období, kdy se čínské armády dostaly do krajně svízelné situace v důsledku porážek v provincii Chu-nan a v souvislosti s japonským útokem proti americkým leteckým základnám v jižní Číně. Ovšem vojenské problémy nebyly jediným tématem jednání. Podstatnou část rozhovorů Američanů s Čankajškem a ostatními čínskými činiteli tvořila diskuse o komunistickém problému a o vztahu Číny k Sovětskému svazu, který se od počátku roku 1944 značně zhoršil.⁵

Americké stanovisko ke vztahu Kuomintangu (Guomindang) a komunistů vyjádřil již během prvního dne jednání Wallace, když prohlásil: „Prezident Roosevelt došel k závěru, že jak komunisté, tak členové Kuomintangu jsou všichni Číňané, což znamená, že jsou v podstatě přáteli a ,mezi přáteli není nic definitivní...‘; Prezident Roosevelt naznačil, jestliže se obě strany nebudou moci shodnout, mohly by přizvat ,přítele‘, a zároveň naznačil, že by mohl být oním přítelem.“⁶ Jinými slovy Američané nabízeli Čankajškovi prostředkování při jednání s komunisty. Něco podobného nebyl generalissimus ochoten připustit a na americkou výzvu odpověděl souhrnem obvinění na adresu čínských komunistů. Dal najevo, že Američané dobře nechápou tento problém a jeho požadavky zůstaly i na těchto jednáních nezměněny. Žádal, aby komunisté předali kontrolu svých armád a území výměnou za uznání Komunistické strany Číny jako legální strany. Zároveň vyslovil mínění, že chladnější přístup Američanů vůči komunistům by usnadnil jeho jednání s nimi. Wallace zhodnotil tuto fázi jako „jednání plná předsudků“⁷ a na Čankajškovy námitky odpověděl v tom

4 Harriman jednal s Wallacem 15. a 16. června 1944 v Taškentu a 17. června 1944 v Alma Atě. FEIS, Herbert, *The China Tangle*, Princeton 1953, s. 144.

5 Současně s viceprezidentovou misí probíhaly ve Washingtonu rozhovory státního sekretáře Cordella Hulla s čínským velvyslancem Wej Tao-mingem (Wei Daoming) a čínským vicepremiérem a ministrem financí Dr. H. H. Kungem (Kung Hsiang-hsi/Kong Xiangxi), během nichž byl vztah Číny a Sovětského svazu převládajícím tématem.

6 Summary Notes on Conversation between Vice President Henry A. Wallace and President Chiang Kai-shek, June 21–24, 1944. *United States Relations With China. With Special Reference to the Period 1944–1949* (dále jen USRWCH), Washington: Department of State Publications 3573, s. 549–550.

7 FEIS, H., c. d., s. 149.

smyslu, že Spojené státy nemají zájem na čínských komunistech, ale na úspěšném vedení války.⁸ Je otázkou, do jaké míry byla negativem skutečnost, že se jednání neúčastnil generál Joseph Warren Stilwell,⁹ americký náčelník Čankajškova štábu, který byl momentálně plně zaměstnán operacemi v Barmě. Na jedné straně generál snad nejlépe ze všech amerických činitelů chápal podstatu tehdejších vnitřních sporů v Číně a tím i příčiny dilematu americké politiky v této zemi. Na druhé straně zaujímal mimořádně kritický postoj k Čankajškovi. Již v půli června 1942 si poznamenal: „Čínská vláda je strukturou založenou na strachu a přízni, je v rukou nevzdělaného, svévolného a tvrdohlavého muže. Je propojena rodinnými a finančními pouty, která se snadno mohou rozpadnout [...] pouze vnější vliv nemůže učinit nic pro Čínu, buď ji zdrtí akce nepřítelů, nebo se musí objevit nějaká regenerativní idea.“¹⁰ V jeho deníku můžeme narazit na konstatování: „Čankajšek je konfrontován s myšlenkou a ta jej poráží. Je zmaten šířením komunistického vlivu. Není schopen vidět, jak masa čínského lidu vítá rudé jako jedinou zřejmou naději na odstranění drtivého zdanění, zneužívání armády a teroru Tai Liho gestapa.“¹¹ Nyní tato masa začíná vidět, co může za Čankajška očekávat: hrabivost, korupci, favoritismus, vyšší daně, zhroucenou měnu, hrozné mrhání životy a bezcitné přezírání všech práv člověka.“¹²

Většina Američanů nešla ve svých názorech tak daleko, ale na druhé straně se prozrazovala snaha získat informace o čínských komunistech z jiného zdroje než od nacionalistů. Proto také během jednání vznesli Američané požadavek, aby Čankajšek povolil cestu americké vojenské mise do Jen-anu (Yan'anu), správního střediska komunisty ovládaných území. Překvapivý byl Čankajškův souhlas s výhradou, že do Jen-anu pojedou s Američany také zástupci Kuomintangu.¹³ Američané zaručili ústy generála Ferrise, že budou nacionalistům předávat všechny důležité informace získané na tzv. Pohraničním území.¹⁴ Tento příslib, zdá se, generalissima uspokojil. Americká mise byla přijata v Jen-anu velmi srdečně, jak později prohlásil Mao Ce-tung (Mao Zedong), komunisté uvítali její vliv na Kuomintang. Přílet americké mise 22. července 1944 byl „historickým dnem pro Jen-an“,¹⁵ neboť ať již bylo Čankajškovo

8 USRWCH, s. 555.

9 Blíže k osobnosti generála Stilwella a jeho misi v Číně viz TUCHMAN, Barbara, *Sand against the Wind. Stilwell and the American Experience in China 1911-45*, London 2001; ROMANUS, Charles F. — SUNDERLAND, Riley, *China-Burma-India Theater: Stilwell's Mission to China*, Washington 1953; ROMANUS, Charles F. — SUNDERLAND, Riley, *Stilwell Command Problems*, Washington 1956.

10 STILWELL, Joseph W., *The Stilwell Papers*, Arranged and edited by WHITE, Theodore H., New York 1948, s. 115.

11 Generálporučík Dai Li, označovaný jako „čínský Himmler“, byl šéfem Čankajškovy vojenské tajné služby (Investigation and Statistics Bureau).

12 STILWELL, J. W., c. d., s. 317.

13 Prvním ústupkem nacionalistické vlády v tomto směru bylo povolení navštívit komunistické oblasti udělené skupině šesti zahraničních novinářů, která odcestovala do Jen-anu 17. května 1944. Srov. STEIN, Gunther, *Neznáma Čína*, Bratislava 1947, s. 38ff.

14 Komunisté v prosinci 1936 dobyli Jen-an, který se stal správním střediskem tzv. Pohraničního území Šen-si — Kan-su — Ning-sia (Shaanxi — Gansu — Ningsia).

15 STEIN, G., c. d., s. 410.

stanovisko v této záležitosti jakékoli, Američané tímto krokem vlastně jen potvrdili myšlenku, že není možné dále opomíjet čínské komunisty, kteří zásadním způsobem ovlivňují vnitřní vývoj Číny. Význam této skutečnosti nezměnila americká snaha vytrvale zdůrazňovat pouze „pozorovatelský“ charakter mise, což poprvé učinil její velitel David D. Barrett okamžitě po přiletu do správního střediska komunistických oblastí.¹⁶

Pokud šlo o výsledky jednání v Čchung-čchingu, Wallaceho mise příliš nepřišla k řešení sporů mezi Kuomintangem a komunisty. Sám Wallace sice několikrát zdůraznil, že je nutné řešit spor s komunisty, ale neuvedl, jakým způsobem by to mělo být realizováno. Někteří Američané zastávali názor, že nejlepší způsob, jak čelit růstu vlivu komunistů, je provedení agrární reformy, z členů mise tento názor vytrvale hájil John C. Vincent. Téměř každý z Američanů v Čchung-čchingu soudil, že reformy jsou nevyhnutelné, ale byla to právě nejednota názorů na tuto otázku, co umožňovalo Čankajškovi odklady a manévrování.

Při rozboru vojenské situace americký viceprezident dosti otevřeně kritizoval počínání Číňanů během japonské ofenzivy v Chu-nanu a prohlásil, že ustoupili téměř bez boje. Čankajšek této výtce čelil poukazem na nedostatečnou výzbroj čínských jednotek a využil situace k přednesení několika stížností na generála Stilwella. Zvláště zdůraznil negativní význam generálova rozhodnutí nevolnit zásoby materiálu určené jednotkám v Barmě pro zastavení ofenzivy v Chu-nanu. Generalissimus sice nepožádal o jeho odvolání, ale navrhl, aby prezident Roosevelt vyslal do Číny svého zmocněnce (podobně jako Churchill vyslal generála Adriana Cartonera de Wiarta), který by Stilwella svým způsobem kontroloval. Proti těmto útokům se nemohl generál bránit, protože nemohl opustit bojiště v Barmě. Čankajšek Američanům naznačil ochotu přijmout jako osobního zmocněnce generála Chennaulta,¹⁷ což navrhoval zpočátku také Vincent.¹⁸ Členům mise bylo ovšem zřejmé, že Chennaultova nominace by znamenala v dané situaci přilévání oleje do ohně. Vždyť i lidé z Chennaultova okolí, jako byl například Joseph Alsop, si uvědomovali, že tento návrh by patrně nepřijalo washingtonské ministerstvo války, a proto byl nakonec pro zmíněnou funkci navržen generál Albert Carl Wedemeyer, jemuž vyjádřil Čankajšek sympatie během jednání.¹⁹

16 Tamtéž.

17 Claire Lee Chennault sloužil před druhou světovou válkou v americkém letectvu, ze zdravotních důvodů opustil ozbrojené síly v hodnosti kapitána. V roce 1937 odjel do Číny, kde se věnoval výcviku čínských letců. Po vypuknutí války se stal velitelem jednotky amerických letců-dobrovolníků bojujících na straně Číny (1st American Volunteer Group, známější pod názvem Flying Tigers), která byla v roce 1942 zařazena do leteckých sil americké armády. Chennault byl jako plukovník reaktivován a nakonec povýšen do hodnosti generálmajora. Jeho vztahy s generálem Stilwellem byly trvale velmi napjaté, soudí se, že měl podstatný podíl na jeho odvolání z Číny v říjnu 1944.

18 Srov. Vincentovo svědectví před podvýborem amerického Senátu, in: *Hearings before the Sub-Committee to Investigate the Administration of Internal Security Act and Other Internal Security Laws of the Committee on the Judiciary* (dále jen *Hearings*), United States Senate, Eighty Second Congress, Washington 1952, s. 1812–1813.

19 Tamtéž, s. 1365–1371.

Pokud šlo o vztah SSSR a Číny, Wallace ujistil Čankajška, že si SSSR nevznáší žádné územní nároky vůči Číně. Nebyla ale dořešena otázka sovětského požadavku na získání nezamrzajícího přístavu. Čankajšek o tomto problému sice jednal s Rooseveltem již v Káhiře v listopadu 1943, ale byl ochoten vyhovět uvedenému požadavku jen tehdy, nebude-li narušena čínská suverenita. Dal na srozuměnou, že si přeje dohodu se Sověty a nezříká se případného Rooseveltova prostředkování. Navrhl, aby se řešením zabývala pacifická konference, jejímž organizátorem by mohly být právě USA. Stanovisko prezidenta Roosevelta, přednesené Wallacem, se v mnohém značně lišilo od představ čínského vůdce. Ukázalo se, že prezident není nakloněn tomu, aby USA vykonávaly přímo funkci arbitra mezi SSSR a Čínou nebo garanta jejich vzájemné smlouvy. Vzhledem k tomu, že se Američané nemohli jaksí naráz vzdát úlohy „usmířovatele“, Roosevelt pouze naznačil ochotu podniknout kroky, které by přispěly ke sblížení obou stran. Bylo zjevné, že Američané se nehodlají v této otázce příliš angažovat a budou postupovat vždy velmi opatrně, což konečně dokumentovalo i tiskové prohlášení vydané po skončení mise v Čchung-čchingu 24. června 1944, v němž se obě strany — Číňané i Američané — vyslovily pro účinnou a stálou demilitarizaci Japonska, vzájemné porozumění pacifických velmocí Číny, Sovětského svazu, USA a Velké Británie a uznaly právo zatím závislých asijských národů na vlastní vládu.²⁰ V uvedeném dokumentu bylo Číně přiznáno „klíčové postavení v Asii“, ale současně bylo Číňanům doporučeno žít se všemi sousedními státy v přátelských vztazích, zvláště byla zdůrazňována nutnost udržet přátelský vztah k SSSR. Jednoznačně to vyjádřil Wallace po svém návratu do vlasti, kdy na tiskové konferenci v Seattlu 9. července 1944 prohlásil, že Čína k modernizaci svého hospodářství potřebuje pomoc USA, které ji jsou schopny a ochotny poskytnout, jestliže bude vyloučena možnost konfliktu mezi Čínou a SSSR.²¹ V podstatě tedy Wallace podmínil materiální pomoc Číně nejen zachováním míru uvnitř země, ale i udržením přijatelných vztahů k SSSR.

Závěry, k nimž dospěl americký viceprezident, byly dosti rozporné a hlavně velmi znepokojivé. Jednu z prvních zpráv o jednáních Wallace zaslal prezidentu Rooseveltovi již 28. července 1944 ještě z čínského Kchun-mingu (Kunming). V té popsal situaci jako skličující, připustil možnost zhroutilí Číny během několika týdnů, vyslovil se pro vyslání amerického prostředníka k Čankajškovi, neboť podle jeho názoru byl generál Stilwell zaneprázdněn v Barmě a neměl důvěru generalissima, a dokonce doporučil jeho výměnu generálem Wedemeyerem. Podporu Čankajška označil za „krátkodobou investici“²² a vyslovil vážnou pochybnost o jeho schopnosti vést poválečnou Čínu. Ve své finální zprávě o misi, předložené Rooseveltovi 10. července 1944, Wallace navrhl, aby Spojené státy podpořily v Číně novou koalici, která by se opírala o představitele finančních a obchodních kruhů, o lidi se západním vzděláním a skupinu podle jeho mínění „nezávislých“ generálů.²³ Z těchto osob uvedl v první řadě viceprezidenta generála Čchen Čchenga (Chen Cheng), generály Čang Fa-kchueje (Zhang Fakui) a Paj Čchung-siho (Bai Chongxi), o němž Stilwell dokonce předpokládal, že by mohl být

20 WALLACE, Henry A., *Sondermission in Sowjet-Asien und China*, Zürich 1947, s. 136.

21 *The New York Herald Tribune*, July 10, 1944.

22 KUBEK, Anthony, *How the Far East Was Lost*, Chicago 1963, s. 251.

23 *Hearings*, s. 1384.

Čankajškovým nástupcem. Pokud by nová koalice uspěla, mohl by generalissimus, kdyby prokázal schopnost obratu, stanout v jejím čele. Jestliže by nedokázal změnit přístupy, pak by si koalice musela vybrat nového vůdce.²⁴ Ovšem vývoj událostí byl poněkud jiný. Čankajšek nepochopil příčiny popularity komunistů, proto nespěchal s provedením agrární reformy. Sice již dříve prohlásil, že „čínský komunistický problém je čistě politický problém a měl by být řešen politickými prostředky“,²⁵ ale jeho požadavky vůči komunistům se neměnily. Vždyť právě krátce před příjezdem americké mise, 5. června 1944, navrhl, aby snížili stav svých ozbrojených sil na 10 divizí, podle jeho poněkud nereálné představy měly být ostatní komunistické jednotky rozpuštěny a vládě mělo být umožněno jmenovat své zmocněnce, kteří by působili na komunisty ovládaných územích.²⁶ Tyto požadavky byly pro komunisty zcela nepřijatelné. Americký badatel Tang Tsou k tomuto problému sarkasticky poznamenal, že nacionalistická vláda požadovala od komunistů první krok k vlastnímu zničení.²⁷

Na jednáních s americkou misí Čankajšek sice obnovil svůj někdejší slib řešit komunistický problém jednáním, ale zároveň se snažil Američany vmanévrovat do takové situace, která by je donutila podpořit jeho politický program i postupy. Poselství Rooseveltovi, které předal Wallaceovi, sice ocenilo snahu amerického prezidenta i uvedené mise, ale v podstatě zároveň obsahovalo myšlenku, že dohoda s komunisty není možná.

Hodnotíme-li význam mise viceprezidenta Wallace²⁸ v souvislosti se základním obecným cílem americké politiky, jímž bylo úspěšné vedení války proti Japonsku, je bohužel třeba říci, že svůj cíl nesplnila, neboť nepřispěla závažnějším způsobem k řešení čínských vnitřních problémů tak, aby Čína mohla v následující fázi přispět větším dílem k rozvíjení spojeneckého válečného úsilí. Naopak, následující měsíce přinesly nejkritičtější okamžiky ve vývoji americké politiky v Číně za druhé světové války.

ABSTRAKT

MISE AMERICKÉHO VICEPREZIDENTA WALLACE DO ČÍNY (21.–24. ČERVNA 1944)

Kuomintangská Čína měla významné místo v amerických představách o vedení války proti Japonsku i o poválečném uspořádání světa. S těmito představami však příliš nekorespondovala politická nestabilita Čankajškova režimu ani jeho vojenské dispozice. Jeho slabost se plně projevila za japonské operace Iči Go v roce 1944, kdy po jistou dobu existovala hrozba jeho zhroucení. Mise amerického viceprezidenta Wallace do Čchung-čchingu koncem června 1944 měla přispět ke stabilizaci situace a vzniku příznivějších podmínek pro rozvíjení válečného úsilí Číny. Dosáhnout tohoto cíle se však především kvůli odporu Čankajška nepodařilo a kritická situace dále trvala.

24 Tamtéž.

25 Statement by Generalissimo Chiang Kai-shek to the Fifth Central Executive Committee of the Kuomintang, September 13, 1943, *USRWCH*, s. 530–531.

26 Report by the Representative of the National Government to the People's Political Council, September 15, 1944, *USRWCH*, s. 531–544, s. 534.

27 TANG TSOU, *America's Failure in China 1941–1950*, Chicago 1963, s. 167.

28 Záznam z jednání, Summary notes of Conversations Between Vice President Henry A. Wallace and President Chiang Kai-shek, June 21–24, 1944, pořídil John Carter Vincent, *USRWCH*, s. 549–559.

KLÍČOVÁ SLOVA

Druhá světová válka; Čína; japonská operace Iči-Go; mise viceprezidenta Wallace; americké představy o řešení situace v Číně

ABSTRACT**MISSION OF VICE PRESIDENT WALLACE TO CHINA (JUNE 21–24, 1944)**

Guomindang China took an important position in American ideas about making war against Japan as well as about post-war arrangement. However political instability of Chiang Kai-shek's regime nor his military possibilities did not correspond with such ideas. His weakness fully manifested itself during a Japanese operation Ichi-Go in 1944, when a menace to his collapse was imminent for a while. Mission of Vice President Wallace to Chungqin at the end of June 1944 should contribute to stabilize the situation and to create a better conditions for developing of Chinese military effort. Reaching of this goal was not successful primarily because of the resistant of Chiang Kai-shek so a critical situation went on.

KEYWORDS

World War Two; China, Japanese operation Ichi-Go; mission of Vice President Wallace; American ideas about solution of situation in China

Aleš Skřivan st.

Institute of World History, Faculty of Arts, Charles University
ales.skrivan@ff.cuni.cz